

**Jerzy Marian Dyrda, Anna
Majewska-Piątkowska, Krzysztof
Noga**

**Rola i znaczenie kwalifikacji
zawodowych bibliotekarzy w
kształceniu użytkowników**

Forum Bibliotek Medycznych 2/1 (3), 208-213

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

6. Nowa ustawa, zdaniem autora, „pogorszyła” sytuację bibliotek uczelnianych. Uchylona ustawa lepiej stanowiła o sprawach bibliotek uczelni, o systemach biblioteczno-informacyjnych...

Dr Jerzy Dyrda
Mgr Anna Majewska-Piątkowska
Dr Krzysztof Noga
Katowice – ŚAM

ROLA I ZNACZENIE KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH BIBLIOTEKARZY W KSZTAŁCENIU UŻYTKOWNIKÓW

Streszczenie

W opracowaniu ukazano złożoność ujętego w temacie problemu, postrzeganego z perspektywy osób kierujących akademicką biblioteką oraz działem informacji naukowej. Założeniem autorów jest podkreślenie sprzężenia zwrotnego: dobrze realizowane szkolenie poszczególnych grup czytelników z pewnością oddziałuje na wzmocnienie prestiżu zawodu bibliotekarza, jednocześnie prowadzenie szkoleń użytkowników biblioteki stawia przed bibliotekarzami wymóg stałego doskonalenia własnych kwalifikacji zawodowych na różnych poziomach – od umiejętności korzystania i znajomości najczęściej używanych lub najciekawszych baz danych, po orientację w zakresie zasad automatyzacji i nowoczesnych metod pracy umożliwiających właściwą analizę potrzeb użytkowników, programów bibliotecznych, kosztów działalności bibliotecznej, budżetu, efektywności działania itp.

Mając na uwadze znaczenie jakości w procesie kształcenia czytelnika, w konsekwencji zaś przysposobienie go do samodzielnej obsługi w zakresie naukowej informacji medycznej, w Bibliotece Śląskiej Akademii Medycznej (ŚAM) realizowany jest program intensywnych szkoleń najpierw personelu bibliotecznego zatrudnionego na stanowiskach związanych z obsługą czytelników, a w dalszej kolejności pozostałych pracowników.

Szkolenia mają formę tzw. kolokwiiów, szkoleń ogólnych oraz konwersatoriów językowych. Kolokwia organizowane są kilka razy w semestrze, ich uczestnicy w trakcie rozmowy mają wykazać się określoną wiedzą (termin kolokwium oraz wymagany zakres tematyczny podawane są zawsze z dwutygodniowym wyprzedzeniem na internetowej liście dyskusyjnej pracowników sieci bibliotecznej ŚAM). Szkolenia ogólne dla całego zespołu odbywają się dwa razy w roku akademickim; omawia się na nich bieżące sprawy organizacyjne, a także prezentuje referaty dotyczące wybranych zagadnień zawodowych. Konwersatorium językowe prowadzone jest w zakresie języka angielskiego przez osobę biegle znającą język (w ostatnim

czasie był to zatrudniony w uczelni native speaker), odbywa się ono co miesiąc, a uczestniczy w nim grupa 5–7 bibliotekarzy zakwalifikowanych w drodze testu językowego.

Autorzy opracowania zwracają także uwagę na jeszcze jeden ważny element procesu podnoszenia kwalifikacji, a tym samym prestiżu naszej grupy zawodowej. Są nim doktoraty. Od 1999 r. stopień doktora uzyskało 5 pracowników biblioteki ŚAM, kolejna rozprawa jest w trakcie przygotowywania. Uzyskanie naukowego cenzusu przez bibliotekarzy podwyższa płaszczyznę rankingową biblioteki i wpływa na proces kształcenia użytkowników naukowej informacji medycznej.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie złożoności problemu postrzeganego z perspektywy osób kierujących Biblioteką oraz Działem Informacji Naukowej. Założeniem autorów było wskazanie wpływu, jaki na podnoszenie prestiżu naszego zawodu ma realizowane na właściwym poziomie szkolenie czytelników w zakresie efektywnego wykorzystania udostępnianych przez bibliotekę zbiorów i baz medycznych oraz dostępnych w internecie naukowych źródeł. Warunek jest jeden – stałe doskonalenie własnych kwalifikacji zawodowych.

W odpowiedzi na zadane swego czasu przez rektora uczelni pytanie o najważniejsze zadania biblioteki, ówczesny dyrektor BG ŚAM stanowczo wskazał na konieczność stałego szkolenia i doskonalenia zawodowego jej pracowników. Podobne stanowisko zajmuje B. Barańska-Malinowska w artykule: Miejsce i rola biblioteki akademickiej wobec przemian, określając rolę, funkcję i obowiązki współczesnej biblioteki naukowej: bardzo ważnym i nieodzownym zadaniem dla bibliotekarzy wobec zmieniającej się rzeczywistości jest ciągle kształcenie się. Widać zapotrzebowanie na dokształcanie bibliotekarzy na różnych poziomach, poczynając od umiejętności korzystania z różnego rodzaju baz danych, orientowania się w najczęściej używanych lub najciekawszych bazach, aż do szczegółowego zaznajamiania się z zasadami automatyzacji i nowoczesnościami w tej dziedzinie... Tylko nowoczesne metody pozwolą właściwie przeprowadzić analizę potrzeb użytkowników, programów bibliotecznych, kosztów działalności bibliotecznej, budżetu, efektywności działania¹.

Okazją do przyjrzenia się modelowi dobrze zorganizowanej i funkcjonującej współczesnej europejskiej biblioteki akademickiej (Bruksela, Trewir, Tours, Madryt, Londyn) był udział w programach Tempus-Phare Joint European Project w latach 1996–1997 oraz Tempus-Phare Compact Measure Grant w okresie 1998–1999. Poczynione tam obserwacje uświadomiły nam, iż bezwzględnym warunkiem nowoczesnego funkcjonowania biblioteki naukowej jest wprowadzenie programu intensywnych szkoleń wszystkich pracowników, ze szczególnym uwzględnieniem osób zatrudnionych na stanowiskach związanych z obsługą czytelników.

Wobec nasilającej się konkurencji nie wystarczy <być>, sytuacja wymusza, aby ciągle się doskonalić. Większe szanse na sukces mają te jednostki, w których

¹ Barbara Barańska-Malinowska: Miejsce i rola biblioteki akademickiej wobec przemian. *Poradnik Bibliotekarza* 1997 nr 6 s. 3

organizacja i zarządzanie są na wyższym poziomie² – to kolejny cytat z publikacji poświęconej omawianemu problemowi. Do podobnych wniosków wydaje się także skłaniać hipoteza Czerwonej Królowej z Alicji w Krainie Czarów, zgodnie z którą (...) trzeba biec tak szybko, jak się potrafi, żeby zostać w tym samym miejscu. Jeżeli chce się znaleźć w innym miejscu, trzeba biec co najmniej dwa razy szybciej! (tłum. M. Słomczyński)³.

Mając cały czas na uwadze znaczenie jakości w procesie kształcenia czytelnika, a w konsekwencji przysposobienie go do samodzielnej pracy w zakresie naukowej informacji medycznej, wprowadzono w Bibliotece Śląskiej Akademii Medycznej trzy nowe formy podnoszenia kwalifikacji: tzw. kolokwia, szkolenia ogólne oraz konserwatoria językowe. Intencją podjętych działań było objęcie intensywnym szkoleniem jak największej liczby osób zatrudnionych w bibliotece.

Kolokwia polegają na spotkaniach organizowanych kilka razy w semestrze. Termin ich przeprowadzania oraz wymagany zakres tematyczny egzekwowanej na nich wiedzy podawane są zawsze z dwutygodniowym wyprzedzeniem na internetowej liście dyskusyjnej pracowników sieci bibliotecznej ŚAM⁴. Nazwiska osób wyznaczonych do udziału w danym kolokwium, podawane są dopiero dwa dni przed wyznaczonym terminem spotkania, aby zmobilizować wszystkich do przygotowania się.

Stosownie do znaczenia terminu *colloquium*, prowadzone przez dyrektora spotkania polegają na rozmowie i obejmują wszystkich pracowników, począwszy od młodszych bibliotekarzy, a skończywszy na kierownikach poszczególnych jednostek organizacyjnych Biblioteki. Tematyka kolokwiów jest zróżnicowana i podyktowana najistotniejszymi, aktualnymi potrzebami, a omawiane zagadnienia dopingują wszystkich do odświeżenia, bądź pogłębienia wiedzy na ich temat. Spotkania przebiegają w przyjaznej i życzliwej atmosferze; główny nacisk kładzie się na problemy sprawiające największą trudność. Ważnym momentem spotkań jest możliwość dzielenia się wątpliwościami, problemami, czy brakami w zakresie posiadanych na dany temat informacji, natomiast dla kierowników kolokwia stanowią okazję do uzupełnienia wiedzy, a czasami nawet zweryfikowania dotychczasowego sposobu myślenia, czy stosowanych w dotychczasowej pracy metod.

Pierwsze kolokwia zbiegały się z okresem tworzenia nowych witryn internetowych Uczelni oraz Biblioteki, poświęcono je więc sprawdzeniu umiejętności pracowników w zakresie obsługi i efektywnego wykorzystania tych stron (realizowanych zresztą przez zespół Działu Informacji Naukowej BG, przy współudziale informatyka).

² Stanisław C z a c h o r o w s k i: Marchewka na katedrze. *Forum Akademickie* 1996 nr 9 s. 23

³ Grzegorz R a c k i: Lista filadelfijska a konkurencja w nauce. Polemiki. O hipotezie Czerwonej Królowej. *Forum Akademickie* 1999 nr 12 [dostęp 10 czerwca 2006], dostępny w Word Wide Web <http://www.forumakad.pl/archiwum/99/12/index.html>

⁴ Sieć tworzą Biblioteka Główna w Katowicach oraz jej oddziały na wydziałach: w Ligocie, odl. 7 km, Sosnowcu, odl. 10 km, Zabrze, odl. 19 km i Rokitnicy, odl. 24 km

Ocena stron internetowych z perspektywy doświadczeń z czytelnikami stanowiła dla ich autorów i koordynatorów wskazówki dotyczące ewentualnych zmian i ulepszeń. Coraz większe zainteresowanie stronami internetowymi uczelni, a przede wszystkim Biblioteki (statystyka serwerów) stanowiło najlepsze i najbardziej obiektywne potwierdzenie celowości podejmowanych wysiłków, a także źródło satysfakcji dla pracowników Biblioteki.

Kolejnym krokiem było zaproszenie do nas osób prowadzących sekretariaty klinik i zakładów. Przekazywana im wiedza oraz informacje o możliwościach praktycznego wykorzystania dostępnych w internecie narzędzi informatycznych, okazały się bardzo przydatne w procedurach ocen parametrycznych poszczególnych wydziałów. W konsekwencji decyzją rektora Uczelni, jedynym uznawanym dokumentem potwierdzającym dorobek pracowników naukowo-dydaktycznych było pisemne poświadczenie przez Dział Bibliografii i Bibliometrii Biblioteki Głównej wykazu ich publikacji wraz z przypisaną punktacją (początkowo własną Uczelni, a następnie KBN i Index Copernicus).

Inny cykl kolokwii poświęcony był bazie *Science Citation Index*. W celu odpowiedniego przygotowania bibliotekarzy do obsługi czytelników zainteresowanych tą bazą, zorganizowano intensywne szkolenie, przeprowadzone przez pracownika ISI z Londynu, a następnie – w trakcie kolokwii – sprawdzano stan uzyskanej w tym zakresie wiedzy w ten sposób, że osoby, które wcześniej uczestniczyły w spotkaniu z przedstawicielem ISI, przekazywały uzyskaną na nim wiedzę pracownikom działów wewnętrznych Biblioteki, włączanym zamiennie do obsługi czytelników.

Postępujące badania naukowe w zakresie parametryzacji, zdecydowały o powiększeniu obsady oraz przemianowaniu dotychczasowego Działu Bibliografii na Dział Bibliografii i Bibliometrii BG, który m.in. przystąpił do szkolenia środowiska użytkowników w zakresie obowiązujących w bibliometrii zasad oraz niezrozumiałych często i błędnie interpretowanych różnic pomiędzy np. *Listą Filadelfijską*, bazą *Science Citation Index*, *Journal Citation Reports* itp. Poza intensywnymi szkoleniami w tym zakresie, problematyka bibliograficzno-bibliometryczna omawiana jest regularnie na łamach wydawanego przez Bibliotekę ogólnouczelnianego periodyku informacyjnego.

Za konieczne uznano również objęcie przeprowadzanymi w Bibliotece kolokwiami znajomości przepisów prawno-organizacyjnych, *Ustawy o szkolnictwie wyższym*, *Ustawy o bibliotekach*, czy *Statutu Uczelni*. Naturalny był ponadto wymóg dotyczący znajomości nazwisk przedstawicieli aktualnych władz Uczelni – okazało się bowiem, że posiadane w tym zakresie wiadomości nie zawsze były wystarczające.

Inną realizowaną przez nas formą szkoleń wewnątrzbibliotecznych są szkolenia ogólne, realizowane początkowo dwa razy w semestrze, a następnie dwukrotnie w ciągu roku i obejmujące, poza osobami zabezpieczającymi ciągłość obsługi czytelników w czytelniach sieci bibliotecznej i wypożyczalniach, wszystkich pracowników

Biblioteki. W szkoleniach, oprócz omawiania bieżących spraw organizacyjnych, kolejni pracownicy – bez względu na staż pracy i zawodowe doświadczenie – wygłaszają prelekcje, przedstawiają referaty dotyczące ważnych w bibliotekarstwie naukowym wydarzeń, bądź prezentują recenzje, dyskutowane następnie przez cały zespół.

Trudno przecenić efekty osiągane dzięki tym szkoleniom: spotkania cementują zespół pracowników, dając im poczucie przynależności do określonej i silnej grupy zawodowej. Zarówno dla dyrekcji, jak i wszystkich pracowników stanowią ważną platformę współpracy, wymiany doświadczeń zawodowych, a także wzajemnej, konstruktywnej oceny. Zmuszają ponadto do zawodowej aktywności i wyrabiają nawyk śledzenia bieżącej literatury fachowej oraz dzielenia się ze współpracownikami zdobytymi wiadomościami.

Omawiając wspólnie wszystkie ważniejsze zadania i problemy związane z funkcjonowaniem biblioteki, pracownicy mają poczucie współtworzenia i współodpowiedzialności, czują się partnerami w prowadzonych działaniach, i chętnie, z pełną świadomością i zrozumieniem podejmują dodatkowe zadania.

Jak wykazały przeprowadzone ostatnio badania, ludzie bardziej niż zarobki, cenią sobie uznanie, zrozumienie ich potrzeb oraz problemów, a także poczucie bezpieczeństwa i przynależności do grupy. Efektywność zarządzania uwarunkowana jest natomiast umiejętnością łączenia interesów pracowniczych, grupowych oraz całej instytucji⁵.

Zupełnie innym już rodzajem zajęć z zakresu szkoleń wewnątrzbibliotecznych było wprowadzenie konwersatorium z języka angielskiego. Uczestniczył w nim zespół 5–7 osób, zakwalifikowanych w drodze testu językowego. Zajęcia prowadziła osoba posiadająca biegłą znajomość języka angielskiego, a następnie zatrudniony w Uczelni *native speaker*.

Ważnym elementem zarówno podnoszenia kwalifikacji, jak i zawodowego prestiżu naszej grupy zawodowej, były ponadto obronione w ostatnich latach przez 5 pracowników naszej Biblioteki doktoraty; uzyskanie naukowego cenzusu przez bibliotekarzy podnosi notowania rankingowe biblioteki i decyduje o innym niż dotąd postrzeganiu naszej roli, a także docenianiu posiadanej wiedzy i kompetencji, zwłaszcza w procesie kształcenia użytkowników naukowej informacji medycznej.

Dobrze wyszkolony zespół bibliotekarzy z powodzeniem realizuje cele dydaktyczne, jakie stoją przed nowoczesną biblioteką naukową. Poza technicznymi umiejętnościami oraz znajomością sposobów obsługi baz danych, korzystania z baz pełnotekstowych, dostępnych elektronicznie katalogów i zbiorów, na prowadzonych zajęciach kładziemy nacisk na umiejętność wyszukiwania wartościowej, autoryzowanej informacji,

⁵ Por. recenzję artykułu Neon Pat: Librarians as managers: a different set of skills? *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*, [dod. do *Przeglądu Bibliotecznego* 1992 z. 1/4 s. 8

weryfikowania adresów internetowych itp. Zajęcia są zróżnicowane i tematycznie dostosowane do oczekiwań biorących w nich udział osób. Efekt musi być jeden: sprawne poruszanie się w internecie, który poza podstawową funkcją udostępniania każdej, zamieszczonej w nim informacji, pełni funkcję przekaznika sprawdzonej informacji naukowej. Ta ostatnia, firmowana w różny sposób, powinna być sprawnie wyszukiwana i odróżniana od wszelkich innych wyszukanych treści.

Zróżnicowany jest także czas, jaki przeznaczamy na szkolenia użytkowników: obowiązkowe zajęcia ze studentami obejmują 2–3 godzin w semestrze, dla doktorantów przeznaczonych jest 5 godzin, a zajęcia nieobowiązkowe prowadzone są w takim czasie i liczbie godzin, jakich wymaga szkolony czytelnik. Staramy się przeprowadzać je najczęściej w niewielkich grupach tak, aby umożliwić uczestnikom zadawanie pytań oraz rozwiązanie konkretnych problemów, z jakimi się do nas zgłaszają. Studenci kół naukowych chętnie na tych zajęciach wyszukują samodzielnie literaturę do prowadzonych prac badawczych, weryfikując w grupie swoje umiejętności w zakresie obsługi baz bibliograficznych. Dostępne materiały pełnotekstowe drukowane są również samodzielnie, a niedostępne zamawiane drogą elektroniczną w innych bibliotekach. Takie zajęcia uczą i przyzwyczajają młodego adepta nauki do korzystania z różnych form usług bibliotecznych, co prawda ogromnie obecnie usprawnionych, ale przecież niejednorodnych.

Sprawdzianem jakości i efektywności naszej pracy jest niewątpliwie wzrastająca statystyka wykorzystania oferowanych przez bibliotekę zasobów informacji naukowej. Realizowane z ogromnym poświęceniem szkolenie użytkowników naszej Biblioteki, poza efektami omówionymi wyżej, przyczynia się systematycznie do podnoszenia prestiżu naszej grupy zawodowej w środowisku, któremu służymy oraz postrzegania biblioteki akademickiej jako nieodzownej w procesie naukowo-dydaktycznym jednostki o charakterze ogólnouczeniowym.

Bibliografia

B a r a ń s k a - M a l i n o w s k a Barbara: Miejsce i rola biblioteki akademickiej wobec przemian. *Poradnik Bibliotekarza* 1997 nr 6 s. 3

C z a c h o r o w s k i Stanisław: Marchewka na katedrze. *Forum Akademickie* 1996 nr 9 s. 23

Por. recenzję artykułu Noon Pat: Librarians as managers: a different set of skills? *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*, [dod. do *Przeglądu Bibliotecznego*] 1992 z. 1/4 s. 8

R a c k i Grzegorz: Lista filadelfijska a konkurencja w nauce. Polemiki. O hipotezie Czerwonej Królowej. *Forum Akademickie* 1999 nr 12, [dostęp 10 czerwca 2006], dostępny w World Wide Web <<http://www.forumakad.pl/archiwum/99/12/index.html>>